

Hagyjuk abba a hazudozást!?

A Szegedi Szimfonikus Zenekar jogi szempontból és papíron önálló, a gyakorlatban kiszolgáltatott – leginkább a színháznak, ahol operát játszik, s a Filharmonikának, amelynek szervezésében koncertezik. Pál Tamás, az együttes élére éppen hogy visszakérült karmester már az évadnyitón önállósulási, függetlenedési törekvésekről, egyszersmind a társintézményekkel való jobb összműködésről beszélt. Az évad színházi botránya a zenekarra sem maradt hatástalan: föl kellett rúgni a műsorgeterüket. A napokban viszont nyilvánosságra hozták, hogy a Filharmoniótól független, önálló hangversenybérleti sorozatot terveznek a jövő szezonzra. Pál Tamást arra kértem, beszéljünk a zenekar mostani helyzetéről és jövőjéről – ami persze nem független a színházétól.

— Ha erről van szó, akkor a saját felelősségünk — az enyém és a zenekaré — mellett meg kell vizsgálnunk, miféle működési zavarok akadályozták a munkánkat. Az ellentmondásos szervezeti rendszer hatása tipikusan nyilvánul meg abban, hogy a zenekar egyszer zseniális, másszor éppen csak elmegy... Általában akkor kitűnik, amikor jól szervezett produkciókban vehet részt. Egész zenei és kulturális művészeti életünknek az az egyik baja, hogy fetisizáljuk a személyiséget. Pedig lehetnék én a világ legzseniálisabb karmestere, akkor sem tudnánk egyenletesen jól produkálni a volt és jelenleg is érvényes működési keretekben. Mert nem mi, hanem a Filharmonia meg a színház mondja meg a programunkat. A közelmúltból van példám arra, hogy a munkánkat „beosztó” intézmények, szervezetek tökéletesen kiszámíthatatlan, vak működése lehetetlen helyzetekbe kényszerít bennünket. A zenekarnak Gyulán, Cser Miklóssal volt fiharmóniai koncertje, ahol Schubert B-dúr szimfóniája és Rossini Stabat Materre ment; ekközben próbáltuk a színházban a Lammermoori Luciát, mindeközben pedig föl kellett készülni a szegedi filharmoniai koncertre, amelyet Erdélyi Miklós vezényelt és Brahms III. szimfóniája volt a műsoron, valamint Strauss: Don Juanja lett volna, de ezt már kénytelenek voltunk elhagyni. Lehetetlen, megoldhatatlan feladat lett volna az aránytalanul leterhelt zenekarnak. Elemi érdekünk tehát, hogy olyan viszonyokat teremtsünk, amelyben megőrizhetjük produkcióképességünket, és elmúlhat a zenészekről az a lelki teher, az az iszonyú — és teljes közönybe fullasztó — tudat, hogy „úgysem tudom megol-

PÁL TAMÁS A ZENEKARRÓL, A SZÍNHÁZBOTRÁNYRÓL, AZ INTENDATÚRÁRÓL

dani...”. Ebben tettünk egy lépést az önálló bérlettel. November 2-ától december 2-áig csak a szimfonikus zenét kell játszsanunk, illetve közben, keddenként, a már bepróbált operát.

— Azzal tehát, hogy önálló, illetve a színházzal közös bérleti sorozatot, hirdetnek, kivonták magukat a Filharmonia eddig szorosan ölelő, vagy inkább fojtogató karjaiból; egyszersmind a színházi műsorrendre is kényszerítően hat, hogy két szabályos koncertevadot terveztek.

— Elsőrendű szempontunk volt, hogy az operaévad szempontjából ne szenvedjen kárt. Miután Gregor — szerintem is nagyon helyesen — visszaállította a keddi és pénteki operanapokat, az lehet a látszat, hogy a mi pénteki koncertjeink miatt elmaradnak operaelőadások. De összesen kilenc estről van szó, amelyeket a szezon során bőven lesz módunk visszaadni a közönségnek, az új bérlet miatt egyetlen operaelőadással sem rövidül meg senki. Más kérdés, hogy a színházi műsортerv még nem készült el...

— Ha már itt tartunk, engedjen meg egy személyeskedő kérdést. A Ruszt József és a prózái társulat körül dúlt vitákban az a pletyka járta, hogy az operatagozat és Gregor József időnként változó álláspontjait a háttérből Pál Tamás alakította. Mindenki emlékszik, hogy ön volt a színházigazgató Szege-den, amikor Ruszt először ment el innen Zalaegerszegre.

— Az elmúlt hetekben sokszor tartottam önvizsgálatot: szemben az általam is ismert hiedelmekkel, semmiféle ellenszenv nem él bennem Ruszt József iránt, ami a múltból táplálkozna. Ahogy visszaemlékszem, vele is, a színészeivel, is nagyon jókat beszélgettünk annak idején. Tény, hogy nem tetszett Rusztinak: az operatagozat vezetője a színház igazgatója. Az is igaz, hogy nekem már akkor is voltak ellenvetéseim az ő egész színházi művészetével kapcsolatban, amikor az előbb említett jó beszélő viszonyban voltunk. Nehéz röviden megfogalmazni, de én nem tudok azonosulni azzal a szellemiséggel, amely szerint a művészet valami örökösen megemelkedett szárnyalás, a való élet fölötti, külön annál. Ahogy figyeltem Rusztot és a színészeit, s beszélgettem velük, mindig föltámadt bennem az ellenkezés.

Ha tetszik, én földönjáróbb, a valóságos körülményekre is tekintő ember vagyok. S hogy én lennék az opera Ruszt-ügyben alakított véleménye mögött? Gregor Józseffel minden alapvető kérdésben egyezsége jutunk, de ebben a dologban mindvégig különbözött a véleményünk. Ő a kibékülés, a konfliktuskerülés, az elrontott dolgok megrázókérdőjelező helyrehozása, a békés földoldás mellett volt. Az én álláspontom sokkal sarkosabb: Ruszt ominózus nyilatkozatát végletesen elhibáztunk, szerencsétlennek tartottam és tartom, s az a véleményem, hogy ő a felelős a színészek fölmondásáért is. Ha én nem tudok a saját igényeim szerint működni valahol, akkor azt mondom: elmegyek. Nem pedig azt, hogy küldjék el az igazgatót, mert én akarok az igazgató lenni.

— Másokkal egyetemben Pál Tamás is csak ezt az egyetlen szerencsétlen mondatot olvasta ki a fél újságoldalnyi interjúból? Rusztinak elsősorban a jelenlegi színház, mint intézmény szervezésével van baja; és hiányoztak neki a beszédképes emberek, a partnerek, akikkel átalakítható a színház — működőképessé.

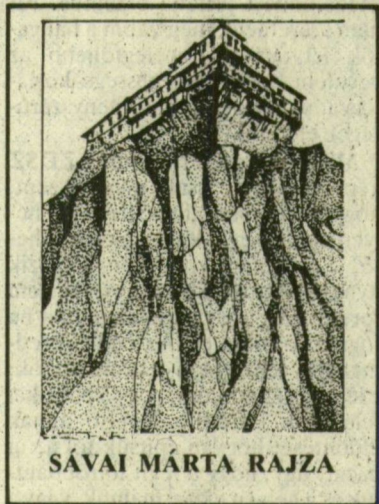
— Egyetlen árva szót sem olvastam mind a mai napig arról, hogy miért rossz ez a színházi struktúra, és mit kellene csinálni, hogy jó legyen. Csak azt olvastam, hogy az igazgató és mások alkalmatlanok, ezért ő, mármint Ruszt, igazgató akar lenni.

— Hirtelen rossz vágányra terelődött minden; a cikkben „minősített” vezető megsejtődték és máig nem kérdezte meg senki illetékes Ruszt Józsefet arról, hogyan gondolja átalakítani a színház szervezetét és működését.

— De az istenért, miért nem ezt mondta el az interjúban? Mivel mindaddig, amíg föl nem mondták a színészek — amit megbocsáthatatlannak tartok —, mindhárom tagozat dolgozott, arra van bizonyíték, hogy ez a szervezeti rend nem teszi lehetetlenné a háromtagozatú színház működését. Az pedig teljesen érthető, ha megsértődik az ember, amikor bizonyítékok sorolása nélkül kijelentik róla, hogy alkalmatlan a funkciójában. Egyébként Ruszt József ugyanúgy tudja, mint én, hogy a magyar színházi élet szerencsétlenségére létezik az úgynevezett egyszemélyes felelősség. Vagyis

az igazgató az égvilágon mindenért, a művészeti programtól a próbaidő betartásáig, a gazdasági ügyektől a szervezésig — mindenért felelős. Ez nonszensz. Egymással össze nem egyeztethető feladatai vannak, s a lehetőségei mellé lehetetlenségeket is föl kell válnia. Tehát ha úgy akarjuk, bármikor megbuktatható.

— Akárhogy figyelek, mégiscsak azt hallok, ön is azt mondja, hogy a

SÁVAI MÁRTA RAJZA

színház mai szervezeti-működési rendje nem jó.

— Persze, hogy lehetne jobb. Ezt az ostoba felelősségi rendszert meg kellene változtatni. Minden normális európai színházban az intendáns felel a művészeti programért; és azért már más a felelős, ha beázik a tető vagy nem tudják megtartani a próbát.

— Vagyis támogatja az új szervezeti-működési rend kidolgozását, amire Nikólyi István kárhozt megbüzt a tanácsból?

— Nem tudom, mi az, amit Nikólyi István fog kidolgozni, de akkor támogatom, ha megszünteti a rossz, betölthetetlen funkciókat és azt a helyzetet, amelyben mindenki fél mindenkitől, mert átláthatatlanul kuszáltak a függőségi viszonyok. Gondolja el, hogy jelenleg egy operabékes fél a saját főnökétől, a tagozat vezetőjétől; fél a gazdasági igazgatótól, a próza főrendezőjétől, a színház igazgatójától — mert mindegyiküktől függ. Pont elég lenne, ha kizárólag a saját főnő-

kére kellene tekintettel lennie, akiben még talán meg is bízhatna. Az én elképzelésem szerint tehát az intendatúra egyáltalán nem valami trösztösítést, összevonást jelent, hanem éppen az ellenkezőjét: a részlegek gazdasági és művészeti önállóságát. Minden tagozat a vezetőjével, kis számú kiszolgáló személyzettel és erős érdekvédő szakszervezettel — jól megélné. Megszüntethetnék a nyilvánvaló hazugságokat, amelyek most behálózják a művészeti életet.

— Mire gondol?

— Azt hazudjuk például, hogy a zenekarnak, a kórusnak, a műszaknak van nyári szabadsága. Holott a szabadtérin — dolgoznak. Úgy csinálunk, mintha a színház és a szabadtéri külön léteznének, pedig dehogy. Ugyanazok az emberek dolgoznak itt is, ott is. Csak az igazgatás, meg a szervezés, meg a gazdálkodás megy külön, tökéletesen fölöslegesen. Megoldás: be kell fejezni május végén a színházi szezont, ki kell adni a szabadságot, aztán aki akar, a szabadsága után, szerződjön le a szabadtérivel.

— Bármilyen meglepő, most kifejtett elképzelései egészen közel állnak Ruszt József elgondolásaihoz, amit nem volt módja nyilvánossá tenni.

— Könyörgöm, miért ne lett volna módja, hogy kifejtse elképzeléseit?

— Meri a sértődöttségek miatt senki sem a színház mostani és jövőbeni működéséről beszélt, hanem arról, hogy ki akar igazgató lenni és milyen a szexuális élete...

— Még egyszer mondom, Rusztinak az első interjúban erről kellett volna beszélnie, ha valóban voltak kidolgozott tervei. De méginkább a színház vezetőivel kellett volna legelőször beszélnie.

— Állítólag megtette, de nem vették komolyan. Ezért mondta, hogy „nincsenek érvényes telefonok”, nincsenek tárgyalópartnerek.

— Utólag hiába rágódunk ezen, lehetetlen eldönteni, ki nem mondott igazat. Váltig állítottam, ha én nem talállok beszélgetőpartnert valahol, akkor eleve el sem megyek oda, vagy elmegyek onnan.

— Mint a színházzal szoros kapcsolatban álló zenekar vezetője, milyen munkakörülményekre számít a történetek után?

— Várom, hogy normalizálódjon a helyzet. A zenekarral dolgozunk, és igyekszünk magunknak megfelelő körülményeket teremteni. Most pedig elrepülünk Gregorral Amerikába. A Don Pasquale három előadását vezénylem, Portlandben, a Csendes-óceán partján.

SULYOK ERZSÉBET

Így hívta mindenki: Szepe bácsi. A szegedi egyetem testnevelő tanára volt. Mackós alkatú ember, magas ember, de fürgé mozgású, és a szemüvege ellenére éles látású. Minden hibát észrevett. Főleg az atlétikát szerette.

A második világháború fegyverei még dörögte, amikor Szepe bácsi „SAS”, azaz sürgős behívót kapott: Kerényi József karpaszományos őrmester 24 órán belül jelentkezzen a 9/I. Zlj. parancsnokságán.

A kora reggeli edzésünkön elbúcsúzott tőlünk:

— El kell válnunk, behívtak. Egyelőre ez az utolsó tréning.

— De Szepe bácsi, az egyetem biztosan tud valamit csinálni — szóltunk közbe —, nem maradhatunk edző nélkül! Ha kell, elmegyünk akár a rektor úrhoz is.

— Várjatok, elmegyek én magam. Nem, mintha félnék a katonaságtól, de nem szeretnék itthagyni benneteket. Közeledek a főiskolai bajnokság.

*

— Rektor úr — jelentette a titkárnő —, Kerényi tanár úr szeretne önnel beszélni.

— Küldje be azonnal.

— Parancsolj, Jóskám — mutatott egy székre, amikor a tanárunk belépett a szobájába —, mi járatban vagy. Mit tudok segíteni?

— Sokat, rektor úr, mert ha én elmegyek katonának, akkor az egyetemi sportnak befellegett. Két kollégát már elvittek, az egyik sebesülten fekszik valamelyik hadikórházban, a másik meg, ki tudja hol van. Eltűnt... De, ha mégis rám van szüksége a hazámnak...

— Badarság! — vágott közbe a rektor. — Persze, hogy szüksége van rád a hazádnak, de itt! Az ifjúság érdekében! Mi értelme, hogy egy kőszá ruszki golyó kioltsa az életedet? Kinek jó az? Erzsike — szólt a titkárnőnek —, legyen szíves felhívni a dandárparancsnokságot!

— A tábornok urat kérem — mondta a telefonba, amikor jelentkezett az ügyeletes tiszt.

A beszélgetés nem tartott sokáig. A tábornoknak egyetlen kérdése volt, hogy Szepe bácsi tud-e németül. Amikor kiderült, hogy kitűnően beszéli a nyelvet, a tábornok azt mondta, hogy másnap reggel keresse fel őt, és garantálja, hogy az egyetem nem marad testnevelő tanár nélkül.

*

Kerényi tanár úr katonásan jelentkezett a tábornoknál.

— Foglaljon helyet, őrmester úr!

Szepe bácsi leült, feszengett a széken.

NÉMETH ANDRÁS

Szepe bácsi

— Bizalmas beosztása lesz. Amellett nem kell elhagynia a sportolói sem. Minden reggel nyolc órakor megjelenik egyenruhában az irodámban, az ügyeletes tisztól átvesz egy aktatáskát, amely fontos iratokat tartalmaz. A bejárat előtt várni fogja egy civil kocsi, az elviszi a Csongrádi Bank épületéhez, ott van a német konzulátus. Németül lejelentkezik az irodában a szolgálattelvő tisztelnél és átadja neki a táskát, utána a kocsi elviszi a sportpályára, civilbe öltözhetsz és végezhet a dolgát.

— Köszönöm, tábornok úr! — felelte Szepe bácsi, és felállt, mivel úgy gondolta, hogy vége a beszélgetésnek.

A tábornok telefonon behívta a szárnysegédjét.

— Százados úr, kísérje ki az őrmester urat. Egy pillanat — fogta meg a tanár vállát —, amiről beszélünk, az köztünk marad!

— Értettem, tábornok úr! — válaszolta Szepe bácsi és tisztelgve távozott.

Minden ment a maga útján. Reggel nyolckor egyenruhában jelentkezett, aktatáska, német konzulátus, utána végre a pálya, és egész nap a szeretett, fiatal atléták között lehetett.

*

Szepe bácsi a háború után tovább foglalkozott az egyetem sportolóival. A fia is fölcseperedett, rugányos, gyors atlétapalan-táv vált. Szepe bácsi egy kollégáját kérte meg, hogy foglalkozzon vele.

Tamás, a fiú szorgalmas volt, egyetlen edzést sem mulasztott volna el. Egyszer mégis napokra eltűnt a pályáról, és Szepe bácsit sem látták az atléták.

A kis Kerényi azután néhány nap múlva sápadtan, rossz állapotban jelentkezett trénerénél.

— Mi van veled, Tamás? Visszaesik a formád! És apád? Csak nem beteg? Őt sem láttuk már napok óta.

A fiú eltakarta a szemét, hogy ne lássák a könnyeit, majd erőteljesen magán, szívgva megszólalt:

— Elvittek az apámat.

— Kik? Hová?

— Nem tudom. Éjszaka jöttek, négyen voltak. Fegyverrel kísérték ki, miután megbilincseltek.

— De mégis, mit mondtak?

— Csak annyit, hogy államrendőrség, letartóztatjuk. Kinéztam utána az ablakon, és láttam, hogy begyömöszölik egy fekete autóbá.

— Mit tudsz róla?

— Azóta semmit, senki.

— Azért edzésre járjál.

— Nem valószínű, hogy tudok jönni, mert dolgoznom kell. Már közölték velem, hogy nem vesznek fel az egyetemre.

— De hát te kitűnő tanuló vagy!

— Az nem számít, azt mondják, bűnös az apám.

Tíz évvel később találkoztam Szepe bácsival.

— Tudod fiam, kilenc esztendő nem volt nászút. Amikor elvittek hazulról, próbáltam megtudni a kísérőimtől, hogy miért tartóztattak le, de csak azt a választ kaptam: ne pofázz, mert megbánod! Napokon át utaztam többedmagammal egy marhavagonban. Beszéltem vele, hogy szabad. Valahol katonai bíróság elé állították. Akkor még nem tudtam oroszul, és nem értettem, hogy miről beszélnek a bírám. Védőm nem volt. „Szerencsére” előkerült egy rossz németiséggel beszélő tolmács. Ő mondta, hogy háborús bűnösnek nyilvánították és halálra ítélték. Engem, aki sohasem ártottam senkinek, még fegyverem sem volt. A tolmács azt mondta, hogy szerepelek a szegedi volt kémelhárító osztály névsorában, és azok, akik ezen a listán vannak, mind háborús bűnösök. Kértem a tolmácsot, mondja meg, hogy én nem foglalkoztam sohasem kémelhárítással.

Hetékig ücsörögtem egy koszos börtöncellában. Rendszeresen tornáztam, imádkoztam és magamban beszélgettem a családommal.

Egy idő múlva megint bíróság elé állítottak. Közölték velem, hogy az ítéletet életfogytiglanra változtatták, mivel nem öltem meg senkit.

Istenem, hát mit vétettem? — kérdeztem magamtól. Hirtelen eszembe jutott az aktatáska. Az az aktatáska, amelyet naponta vittem a német konzulátusra. Nyilván ezért szerepeltem a kémelhárítás listáján.

Kilenc évet lehúztam Szibériában. Közben megtanultam angolul egy nyelvtanár fogolytársamtól, felszerré képeztem magam egy orvos társamtól, kertészkedtem és megmaradtam. Kilenc év után azt mondták, hogy hazaengednek. És itt vagyok. Nem haltam meg, mint sok társam, akik elengedték magukat.

Sajnos a fiammal nem találkozhattam, mert ötvenhat után kiment az USA-ba. Nőgyógyász lett. Nagy protekciótól fölvetették itthon az egyetemre, kitűnően elvégezte. Majd meglátogatom, ha kiengednek. De aktatáskát sohasem viszek magammal. Mit lehet tudni?...